

2003-2012-ci İLLƏRİ ƏHATƏ EDƏN SÜRƏTLİ İQTİSADI İNKİŞAF DÖVRÜ

2003-2012: PERIOD OF RAPID ECONOMIC GROWTH

Bu dövrdə uğurla davam etdirilən sosial-iqtisadi siyasət nəticəsində makroiqtisadi sabitlik qorunub saxlanılmış, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi, qeyri-neft sahələrinin, regionların inkişafı sürətlənmiş, strateji valyuta ehtiyatlarının səmərəli istifadəsi təmin olunmuş, milli valyutanın sabitliyi, bank sisteminin etibarlılığı artırılmış, sahibkarlığa dövlət dəstəyi gücləndirilmiş, əhəlinin sosial rifahı davamlı olaraq yaxşılaşmışdır.

In the result of successful socio-economic policy, which was being continued in the country, the macroeconomic stability during this period was maintained, development of regions and non-oil sectors was speeded up, rational use of strategic currency resources was provided, stability of national currency and reliability of banking system was increased, the state support for entrepreneurship was strengthened and social welfare of the population was improved.

“Ölkəmiz inkişaf edir, güclənir və bu, özünü statistik göstəricilərdə göstərir!”

İLHAM ƏLİYEV

Ulu Öndərin əsasını qoyduğu iqtisadi inkişaf strategiyasının cənab Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında davam etdirilməsi ölkə iqtisadiyyatının potensial imkanlarının daha da yüksəlməsinə imkan vermiş və nəticədə bu gün Azərbaycanda dayanıqlı və sabit iqtisadi sistem formalaşmışdır. Təsadüfi deyil ki, Azərbaycan dünya iqtisadiyyatını sarsıtmış böhranlı vəziyyətdən minimum itkilərlə çıxıb bilmişdir.

Son illərdə ölkədə aparılan səmərəli iqtisadi siyasət nəticəsində iqtisadiyyatın bütün sahələrində yüksək nailiyyətlər əldə edilmiş, ölkəmiz **ümumi daxili məhsul** istehsalının artım sürətinə görə təkcə regionda deyil, eləcə də dünyada lider mövqeyi tutaraq 2003-2012-ci illər ərzində iqtisadiyyatımızın real ifadədə 3,0 dəfə artmasına müvəffəq olmuşdur. Bu illər ərzində sənaye sahələri 3,8 dəfə, kənd təsərrüfatı 1,4 dəfə, tikinti sektoru 3,8 dəfə, nəqliyyat və İKT sektoru 3,2 dəfə, ticarət 2,9 dəfə artmışdır.

2012-ci ildə ümumi daxili məhsulun hər nəfərə düşən həcmi 5884,5 manata və ya 7490,5 ABŞ dollarına çatmışdır.

Əsası ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş və bu gün də ölkə rəhbərliyi tərəfindən davam etdirilən neft strategiyasının uğurla həyata keçirilməsi, sənaye sahələrinin, xüsusilə qeyri-neft sənayesinin şaxələndirilməsi, yeni müəssisələrin yaradılması **sənayenin** inkişafını şərtləndirmişdir. Ölkə iqtisadiyyatının neft sənayesindən asılılığının azaldılması və dayanıqlı inkişafının təmin edilməsi üçün aparılan dövlət siyasəti, “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı”na dair Dövlət Proqramının icrası ilə bağlı görülən işlər və bu sahədə aparılan digər tədbirlər ölkədə neft sektoru ilə yanaşı qeyri-neft sahələrinin, xüsusilə emal sənayesinin sabit inkişafına zəmin yaratmışdır. Bu inkişaf əvvəlki illərdə olduğu kimi, 2003-2012-ci illərdə yeni məhsul növlərinin istehsalı, innovasiya xarakterli texnologiyaların tətbiqi davam etdirilmiş, yeni müəssisələr yaradılmış, müəssisələrin istehsal potensialı artırılmışdır. Bütün bu görülən işlərin nəticəsi olaraq 2012-ci ildə istehsal olunmuş sənaye məhsulunun həcmi 2003-cü ilə

nisbətən 2,6 dəfə artaraq 33,9 milyard manat təşkil etmişdir. Təkcə son bir ildə istehsal olunmuş sənaye məhsulu 50-60-cı illərin 10 ili ərzində istehsal olunmuş məhsula bərabər olmuş, son 5 ildə isə 50-70-ci illərdə, yəni 20 ildə istehsal olunmuş məhsula bərabər sənaye məhsulu istehsal edilmişdir.

Neft–qaz sahəsi ölkə iqtisadiyyatının aparıcı sahəsidir. 2003-2012-ci illər ərzində ölkədə qaz kondensatı da daxil edilməklə 347,4 milyon ton xam neft, 162,5 milyard kub-metr təbii qaz hasil edilmiş, 10,3 milyon ton avtomobil benzini, 20,5 milyon ton dizel yanacağı, 6,1 milyon ton ağ neft istehsal olunmuşdur. Bu illər ərzində neftin hasilatı 2,8 dəfə, təbii qaz hasilatı isə 5,2 dəfə artmışdır.

Sənayenin qeyri-neft bölməsində də irəliləyişlər əldə edilmiş, bu sahədə 2003-2012-ci illərdə sənaye məhsulu istehsalı 1,6 dəfə və ya orta hesabla hər il 5,6 faiz artmışdır. Son 9 il ərzində ölkədə 170,7 milyard kVt-saat elektrik enerjisi, 289,9 min ton propilen, 13,8 milyon ton sement, 74,2 min ədəd məişət soyuducuları, 89,7 min ədəd televizor, 2,1 milyon ton şəkər və s. məhsullar istehsal edilmişdir.

Son illərdə Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı görülən işlər, bu sahədə həyata keçirilən tədbirlər ölkənin regionlarında qeyri-neft sahələrinin, xüsusilə emal sənayesinin sabit inkişafına zəmin yaratmışdır. Yalnız son üç ildə Bakı şəhərində Qranit-Mərmər, metal konstruksiyalar, bərk məişət tullantılarının çeşidlənməsi və yandırılması zavodları, Sumqayıt şəhərində “Azgüntex” zavodu, tərkibinə müxtəlif sənaye müəssisələri daxil olan Sumqayıt Texnologiyalar Parkı, Naxçıvan şəhərində ildə 5 min ədəd minik avtomobili istehsal etmək gücünə malik avtomobil zavodu və “Gəmiqaya Daş Məhsulları Sənaye Kompleksi”, Ordubad rayonunda 22 MVt gücündə Su Elektrik Stansiyası və beton zavodu, Lənkəran rayonunda konserv zavodu, çay və dondurma fabrikləri, Zaqatala rayonunda süd və tütün emalı zavodları, Abşeron rayonunda duz zavodu, Cəlilabad rayonunda şərab istehsalı sexi, Biləsuvar, Qazax və Bərdə rayonlarında konserv zavodları, Ağstafa rayonunda mineral su istehsalı sexi, Qəbələ rayonunda Piano fabriki, Abşeron rayonunda mebel fabriki və AZMDF zavodu, Ağsu rayonunda şirə, şərab emalı və çörək zavodları, Samux rayonunda meyvə qurudulması və emalı müəssisəsi, Ağcabədi rayonunda “Atena” süd istehsalı və emalı kombinatı, süd emalı zavodu, İmişli rayonunda yem və bitki yağları fabrikləri, Xaçmaz rayonunda kondensator zavodu, Füzuli

rayonunda “Qarabağ broyler” fabriki, Tovuz rayonunda süd emalı zavodu s. bölgələrdə yeni-yeni sənaye müəssisələri yaradılmış və məhsul növlərinin çeşidi xeyli artmışdır. Nəticədə, regionlarda istehsal müəssisələrinin fəaliyyəti daha da genişləndirilmiş, ixrac yönümlü məhsul istehsalının stimullaşdırılması, yerli sahibkarlığın inkişafı yolu ilə əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi, məşğulluğun artırılması və ölkə iqtisadiyyatının, xüsusilə qeyri-neft sektorunun dinamik inkişafının təmin edilməsi istiqamətində uğurlar əldə edilmişdir.

Ölkədə azad sahibkarlıq mühitinin formalaşması fərdi sahibkarlıq kimi yeni təsərrüfatçılıq formalarının sürətli inkişafına təkan vermiş, qeyri-dövlət bölməsinin payı xeyli yüksəlmişdir. Əgər müstəqilliyin ilk illərində sənaye məhsulunun ümumi həcmində qeyri-dövlət müəssisələrinin məhsulu 1,1 faizlik paya malik idisə, növbəti illərdə aparılan məqsədyönlü iqtisadi islahatlar nəticəsində bu göstərici 2003-cü ildə 56,8 faizədək artmış və hazırda sənayenin ümumi məhsulunda 81,0 faiz təşkil edir. Bütün bunlar sənayedə işgüzar fəallığın artmasına, yeni iş yerlərinin açılmasına, kiçik sahibkarlığın inkişafına güclü təkan vermişdir. 2003-2012-ci illər ərzində xarici və müştərək müəssisələrin sayı 25 faizdən çox artmış, hazırda sənaye sahəsində 30-dan çox dövləti təmsil edən 240-a yaxın xarici investisiyalı müəssisə fəaliyyət göstərir. Yeni formalaşan təsərrüfat strukturlarının nəzərə çarpacaq dərəcədə artması, kiçik sahibkarlığın genişlənməsi və dinamik inkişafı qeyri-dövlət sektorunun rolunun getdikcə artması ilə müşayiət olunur.

Azərbaycanın malik olduğu neft-qaz sərvətləri hesabına ölkədə formalaşan güclü neft-qaz sektoru ilə bərabər tarazlı iqtisadiyyatın qurulması və qeyri-neft sektorunun dinamik inkişaf etdirilməsi kimi məsələlər yeni prioritet vəzifəyə çevrilmişdir. Neft sektorundan əldə edilən gəlirlərin iqtisadiyyatın qeyri-neft sahələrinin inkişafına, bu sahələrdə mövcud müəssisələrin maddi və texnoloji bazasının yeniləşməsinə **investisiya qoyuluşlarının** səmərəliliyi məqsədilə dövlət başçısı tərəfindən önəmli qərarlar qəbul edilmişdir. Azərbaycan Prezidentinin 30 mart 2006-cı il tarixli sərəncamı ilə Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti yaradılmış və şirkətin ilkin nizamnamə kapitalı məhz Dövlət Neft Fondunun vəsaiti hesabına formalaşdırılmışdır.

Son illərdə Azərbaycanın iqtisadi və sosial tərəqqisi tikinti kompleksinin geniş miqyaslı inkişafı ilə sıx əlaqədar olmuşdur. Ölkə

ərazisində məhsul və xidmət sahələri üçün mühüm əhəmiyyətli yeni tikili və obyektlər istifadəyə verilmiş, mövcudları genişləndirilmiş və yenidən qurulmuşdur. Yalnız 2012-ci ildə Bakı şəhərində Metal konstruksiyalar zavodu, Bərk məişət tullantılarının çeşidlənməsi zavodu, Bərk məişət tullantılarının yandırılması zavodu, “Baku Crystal Hall” İdman-Konsert Kompleksi, Heydər Əliyev Mərkəzi, “Qafqaz Baku City Hotel and Residences” və “JW Marriott Absheron”, “Four Seasons” otelləri, Azərbaycan Diplomatik Akademiyasının yeni Tədris Kompleksi, M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin Bakı filialının yeni Tədris Kompleksi, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin hərbi hospitalı, Tofiq Bəhramov adına Respublika Stadionu yenidənqurmadan sonra, “Bakcell Arena” Stadionu, Binə qəsəbəsində stadion, Zirə İdman Kompleksi, “Xəzri” İstirahət və Sağlamlıq Mərkəzi, İstixana Kompleksi, Heydər Əliyev və Ziya Bünyadov prospektlərinin kəsişməsindəki yol qovşağının üçüncü kompleksi, Naxçıvan şəhərində poliklinika və Naxçıvan-Culfa magistral avtomobil yolu, Sumqayıt şəhərində “Azgüntex” zavodu, Sumqayıt Texnologiyalar Parkında ağır maşınqayırma və dəqiq emal mərkəzi zavodları, Ağsu rayonunda Ağsu çayı üzərində körpü, Astara rayonunda Olimpiya İdman Kompleksi, Kijəbə-Ojakəran və Kijəbə-Qəcimardə avtomobil yolu, Balakən rayonunda Mazımçay üzərində yeni körpü, Beyləqan rayonunda Beyləqan-Kəbirli-Baharabad avtomobil yolu, Bərdə rayonunda Çörək istehsalı müəssisəsi, Yevlax-Xocalı-Laçın avtomobil yolunun Yevlax-Bərdə hissəsi, Cəlilabad rayonunda Un fabriki nəzdində un dəyirmanı və taxıl anbarı kompleksi, Olimpiya İdman Kompleksi, Füzuli rayonunda “Qarabağ Broyler” fabriki, Soyuducu anbar kompleksi, Şahmat Məktəbi, Su Elektrik Stansiyası, Gədəbəy rayonunda Gədəbəy-Qızıltorpaq-Qonaqlı avtomobil yolunda yeni körpü, Goranboy rayonunda Şahmat Məktəbi, İmişli rayonunda “Araz” Damazlıq quşçuluq fabriki, “Kraun-Co” Taxıl anbarı kompleksi və Şahmat Məktəbi, Qazax rayonunda Konserv zavodu və Şahmat Mərkəzi, Quba rayonunda Qaraçay üzərində körpü, Qusar rayonunda Mərkəzi xəstəxana və Şahmat Mərkəzi, “Qusar-1” Kiçik Su Elektrik Stansiyası, “Zirvə” və “Qaya” otelləri, Masallı rayonunda Soyuducu anbar və İstixana kompleksləri, Saatlı rayonunda Şahmat Məktəbi, Siyəzən rayonu ərazisində Bakı-Quba yolunda yeni körpü, Şəki rayonunda “Shaki Palace” oteli, Taxıl anbarı və dəyirman kompleksi, Tərtər rayonunda Süd emalı zavodu və

Soyuducu anbar kompleksi, Tovuz rayonunda “Ayan Palace” oteli, Yevlax rayonunda Regional İnformasiya Mərkəzi, Avtovağzal kompleksi və digər obyektlər istifadəyə verilmişdir. Yerli sahibkarlığın inkişafı yolunun dəstəklənməsi nəticəsində regionlarda istehsal müəssisələrinin fəaliyyəti daha da genişləndirilmiş, ixrac yönümlü məhsul istehsalının stimullaşdırılması, məşğulluğun artırılması ilə əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi ölkə iqtisadiyyatının, xüsusilə qeyri-neft sektorunun dinamik inkişafının təmin edilməsi istiqamətində uğurlar əldə edilmişdir.

Ölkənin neft sərvətləri hesabına tarazlı iqtisadiyyatın qurulması və qeyri-neft sektorunun dinamik inkişaf etdirilməsi kimi məsələlər yeni prioritet vəzifəyə çevrilmişdir.

2003-2012-ci illər ərzində ölkə iqtisadiyyatının və sosial sahələrin inkişafı üçün əsas kapitalla 84,0 milyard manat vəsait yönəldilmiş, onun 49,1 faizini dövlət, 50,9 faizini isə qeyri-dövlət investisiyaları təşkil etmişdir. Ölkədə məhsul istehsalı obyektlərinin tikintisinə 46,2 milyard manat və ya ümumi vəsaitin 55,1 faizi, xidmət sahələri üzrə obyektlərin tikintisinə 37,8 milyard manat və ya ümumi vəsaitin 44,9 faizi qədər investisiya sərf edilmiş, yeni istehsal güclərinin işə salınması təmin edilmişdir. 2003-cü ildən 2012-ci ilə qədər olan dövr ərzində daxili mənbələrdən əsas kapitalla yönəldilmiş vəsaitin həcmi 55,5 milyard manat təşkil edərək 12,3 dəfə artmış, xarici mənbələrdən əsas kapitalla 28,5 milyard manat vəsait yönəldilmişdir. Ölkədə aparılan uğurlu iqtisadi siyasətin nəticəsi olaraq müqayisə edilən dövrdə qeyri-neft sektorunun inkişafına yönəldilmiş vəsaitin ümumi həcmi 11,1 dəfə artaraq 52,1 milyard manat təşkil etmişdir.

Bu illər ərzində ümumi sahəsi 16,7 milyon kvadrat metr olan yeni yaşayış evləri tikilib istifadəyə verilmiş, onlardan 5,5 milyon kvadrat metri (33,2 faizi) kənd yerlərində inşa edilmişdir. Əhalinin öz şəxsi vəsaiti hesabına istifadəyə verilmiş fərdi yaşayış evləri 11,3 milyon kvadrat metr (bütün yaşayış evlərinin 67,6 faizi qədər) təşkil etmişdir.

2003-2012-ci illəri əhatə edən dövrdə ölkədə 5274 çarpayılıq xəstəxana, növbədə 6377 xəstəni qəbul edən ambulatoriya-poliklinika müəssisələri, 393,7 min şagird yerlik ümumtəhsil məktəbi, 9780 yerlik məktəbəqədər təhsil müəssisələri, 3722 yerlik klub və digər obyektlər tikilib istifadəyə verilmişdir.

Regionların sosial-iqtisadi inkişafına və əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramlarında nəzərdə tutulmuş tədbirlərin uğurla həyata keçirilməsi, “Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılara dövlət dəstəyi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 23 yanvar tarixli 1907 nömrəli Sərəncamına uyğun olaraq **kənd təsərrüfatı** məhsullarının istehsalçılara hər hektar əkin sahəsinin becərilməsində istifadə etdikləri yanacağa və motor yağlarına görə, habelə buğda və çəltik istehsalının stimullaşdırılması məqsədilə büdcə vəsaiti hesabına yardımların verilməsi, həmçinin istehsalçılara satılan mineral gübrələrin dəyərinin orta hesabla yarısının dövlət tərəfindən ödənilməsi, onlara güzəştli kreditlərin verilməsi, toxumçuluq və damazlıq işləri üzrə müəyyən tədbirlərin həyata keçirilməsi və s. kənd təsərrüfatı istehsalı sahəsində ilbəl dinamik inkişafın əldə edilməsini təmin edən amillərdən olmuşdur. Bunların nəticəsidir ki, 2012-ci ildə 2003-cü ilə nisbətən ilkin hesablamalara görə kənd təsərrüfatının ümumi məhsulu 42,9 faiz artmışdır. Bir sıra məhsulların istehsalının artırılmasında mühüm nailiyyətlər qazanılmış, taxıl, kartof, tərəvəz, bostan məhsulları, habelə meyvə və giləmeyvə istehsalı sahəsində yüksək göstəricilər əldə edilmişdir.

2012-ci ildə 2,8 milyon ton taxıl, 968,5 min ton kartof, 1216,2 min ton tərəvəz, 428,0 min ton bostan məhsulları, 810,0 min ton meyvə və giləmeyvə, 151,0 min ton üzüm istehsal edilmişdir. 2012-ci ildə 2003-cü ilə nisbətən taxıl istehsalı 36,2 faiz, kartof istehsalı 25,9 faiz, tərəvəz – 16,2 faiz, bostan məhsulları – 20,0 faiz, meyvə və giləmeyvə - 41,6 faiz, üzüm istehsalı isə 2,3 dəfə artmışdır.

Heyvandarlıq məhsullarının istehsalı da dinamik olaraq artmaqda davam edir. 2012-ci ildə kəsilmiş çəkiddə 285,6 min ton ət, 1719,6 min ton süd, 1226,7 milyon ədəd yumurta və 16,5 min ton yun istehsal edilmiş və müqayisə edilən dövrdə kəsilmiş çəkiddə ət istehsalı 53,9 faiz, süd istehsalı 47,3 faiz, yumurta 79,9 faiz, yun istehsalı 36,4 faiz artmışdır.

Son illərin ən davamlı inkişaf edən infrastruktur sahələrindən biri **nəqliyyat sektorudur**. Nəqliyyat sektoruna investisiyaların yönəldilməsi, nəqliyyatın hərəkət heyətinin yeniləşməsi, körpülərin tikilməsi, yeni avtomobil yollarının çəkilişi, yenidən qurulması və s. işləri daha da sürətləndirilərək davam etdirilmiş, transmilli layihələrin səmərəli fəaliyyəti sahənin inkişafına öz müsbət təsirini göstərmişdir.

2003-2012-ci illərdə nəqliyyat vasitələri ilə daşınmış yüklərin həcmi 1,7 milyard ton təşkil etmiş, 9 il ərzində nəqliyyat sektorunda yük daşınması 1,9 dəfə, nəqliyyatın xidmətindən istifadə etmiş sərnişinlərin sayı isə 696,4 milyon nəfər və ya 1,8 dəfə artmışdır. Nəqliyyat fəaliyyətinin coğrafiyası daha da genişlənmiş, ayrı-ayrı nəqliyyat növləri ilə beynəlxalq əlaqədə yük daşınmasının həcmi artmış, nəqliyyatın bütün növləri ilə bir ton yükün orta daşınma məsafəsi 203 km-dən 427 km-ə çatmışdır.

Ötən əsrin həyata keçirilmiş ən iri transmilli layihələrindən biri tarixi **“İpək yolu” nəqliyyat dəhlizidir**. Avropa-Qafqaz-Asiya ölkələri arasında yüklərin qarşılıqlı olaraq faydalı və təhlükəsiz ötürülməsi sahəsində fəaliyyətə başlayan bu dəhliz artıq regional nəqliyyat dəhlizləri ilə rəqabət aparan dəhlizə çevrilmiş və ölkə iqtisadiyyatının inkişafında, yerüstü nəqliyyat infrastrukturunun formalaşmasına ciddi təsir edən amillərdən birinə çevrilmişdir. 2003-cü illə müqayisədə 2012-ci ildə dəhliz vasitəsilə 15,9 milyon ton və ya 39,0 faiz çox yük, 104,8 milyon nəfər və ya 67,2 faiz çox sərnişin daşınmışdır. Yüklərin 37,5 faizi dəmir yolu, 44,3 faizi avtomobil, 18,2 faizi dəniz nəqliyyatının payına düşmüş, bütün nəqliyyat növlərində, o cümlədən avtomobil nəqliyyatında 2,2 dəfə, dəniz nəqliyyatında 1,3 faiz, dəmir yolu nəqliyyatında isə 11,4 faiz artım qeydə alınmışdır.

2012-ci ilin sonuna ölkədəki avtonəqliyyat vasitələrinin sayı 1,1 milyonu keçmiş, 2003-cü ilə nisbətən 624,5 min ədəd artmış və artımın əsas hissəsi əhali tərəfindən alınmış avtomobillərin hesabına əldə olunmuşdur. Bütün avtomobillərin 916,4 mini şəxsi minik avtomobilləridir. 2003-cü ildə hər 100 ailəyə 22 şəxsi minik avtomobili düşürdüsə, hazırda hər 100 ailədən 46-sı minik avtomobilinə malikdir. 9 il ərzində gəmiçiliyin nəqliyyat donanması üçün yükləyici qabiliyyəti 132,7 min ton olan 14 ədəd sərnişin və yük gəmilərinin alınması donanmanın ilbəl zənginləşməsinə imkan yaratmışdır. Ötən illər ərzində metro nəqliyyatının hərəkət heyətinin yeniləşməsi, vaqonların məhsuldarlığının artımı istiqamətində müsbət dinamika davam etmiş, metropoliten tərəfindən 141 ədəd yeni sərnişin vaqonu alınaraq sakinlərin istifadəsinə verilmişdir.

Azərbaycanda hasil olunan neft və təbii qazın dünya bazarlarına nəql olunması üçün Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft ixrac kəməri və Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz ixrac kəməri Avropada enerji təhlükəsizliyinin təmin olunmasına layiqli töhfələr vermişdir.

Təqdirəlayiq haldır ki, Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında enerji sahəsində əməkdaşlıq müstəqillik bərpa etdikdən sonra yaranmaqla son illər daha da intensivləşmiş, bu sahədə bir sıra uğurlara imza atılmışdır. İstismara verildiyi dövrdən başlayaraq H. Əliyev adına BTC neft ixrac kəməri ilə 214,2 milyon ton neft, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri ilə 23,7 milyard kub-metr qaz ixrac edilmişdir. Eyni zamanda, BTC kəmərinin tranzit potensialından istifadə olunaraq Türkmənistan və Qazaxıstan nefti də nəql edilmişdir.

Ölkənin sosial-iqtisadi həyatında mühüm rol oynayan **informasiya və rabitə** sahəsindəki inkişaf səviyyəsinə görə iqtisadiyyatın digər sahələri ilə müqayisədə daha qabarıq şəkildə nəzərə çarpır. Mövcud informasiya və rabitə sahələrinin intensiv və yüksək səviyyədə inkişafını, yeni xidmət növlərinin, o cümlədən mobil telefon rabitəsinin, internetin ölkəmizdə təşəkkül tapması və genişlənməsi ilə səciyyələndirmək olar. XXI əsrdə Azərbaycanda informasiya cəmiyyətinə keçid və onun qurulması, elektron hökumətin formalaşdırılması və intellektual potensialın inkişafı sayəsində neft sektorundan sonra prioritet sahə hesab olunan **informasiya və kommunikasiya texnologiyaları** sahəsi ölkənin sosial-iqtisadi həyatına son illər daha ciddi nüfuz etmişdir. Müasir dövrdə və gələcək perspektivdə İKT-nin əhəmiyyəti ön plana keçir. Bu məqsədlə 2003-cü il fevralın 17-də Ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən imzalanmış “Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiya (2003-2012-ci illər)” müəyyənləşdirilmiş məqsədə çatmaq – informasiya çərçivəsinə keçidi təmin etmək üçün məqsədyönlü fəaliyyət proqramıdır. Milli Strategiyada nəzərdə tutulmuş vəzifələrin icrasını təmin etmək üçün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin təsdiq etdiyi Azərbaycan Respublikasında rabitə və informasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə Dövlət Proqramına (Elektron Azərbaycan) uyğun olaraq 2005-ci ildən başlayaraq çoxsaylı tədbirlər həyata keçirilir.

2012-ci ildə ölkə əhalisinin hər 100 nəfərindən 56-sı kompüter və hər 100 nəfərindən 70-i internet istifadəçisidir. Ölkədə fəaliyyət göstərən müəssisələrin 71,4 faizi kompüterə malikdir və bu müəssisələrdə çalışan 232,4 min işçi kompüterdən, eyni zamanda 134,8 min işçi internetdən də istifadə edir.

Davos Dünya İqtisadi Forumunun “**The Global Competitiveness Report 2012-2013**” hesabatında “Qlobal

rəqabətqabiliyyətlilik indeksi” üzrə Azərbaycan əvvəlki mövqeyindən 9 pillə irəliləyərək dünyanın 144 ölkəsi arasında 46-cı yeri tutmuş və beləliklə yenə də MDB məkanında öz liderliyini qoruyub saxlaya bilmişdir.

Davos Dünya İqtisadi Forumunun “**The Global Information Technology Report 2012**” hesabatında Azərbaycan “Şəbəkələşmə hazırlığı indeksi”nə görə əvvəlki mövqeyindən 9 pillə irəliləyərək dünyanın 142 ölkəsi arasında 61-ci yerə yüksəlmişdir. Bu hesabatda əsasən ölkəmiz hər 100 nəfərə düşən internet istifadəçilərinin sayına görə MDB-də 1-ci yerdədir.

Beynəlxalq Telekommunikasiya İttifaqının “**Measuring the Information Society - 2012**” hesabatında Azərbaycan “İKT inkişaf indeksi”nə görə əvvəlki mövqeyindən 6 pillə irəliləyərək 155 ölkə arasında 68-ci yeri tutmuşdur. Bu hesabatda Azərbaycan 10 “Ən dinamik inkişaf edən ölkələr” qrupunda yerini möhkəmlətməmiş və İnternet istifadəçilərinin sayına görə MDB ölkələri arasında birinci yerdə qərarlaşmışdır.

Ticarət sektorunu xarakterizə edən iqtisadi göstəricilər də əvvəlki illərlə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlmişdir. 2012-ci ildə pərakəndə ticarət və iaşə şəbəkələrindən əhaliyə 18,2 milyard manatlıq istehlak malları satılmış, onun real həcmi 2003-cü ilə nisbətən 2,8 dəfə artmışdır. İstehlak mallarının 62,9 faizi ticarət müəssisələrində, 37,1 faizi bazar və yarmarkalarda realizə olunmuşdur. 2003-cü illə müqayisədə 2012-ci ildə ərzaq mallarının satışı 2,1 dəfə, qeyri-ərzaq mallarının satışı isə 5,1 dəfə artmışdır. İaşə müəssisələrinin dövriyyəsi 8,4 dəfə artaraq 680,0 milyon manat olmuşdur. İl ərzində orta hesabla ölkənin hər bir sakini ticarət və iaşə şəbəkəsində 1975,6 manatlıq istehlak malları almış və iaşə xidmətindən istifadə etmişdir ki, bu da 2003-cü ildəkindən 5,3 dəfə çox olmuşdur.

Son illər ölkə əhalisi tərəfindən qeyri-ərzaq mallarının alınmasına meyl artmışdır. Ticarət şəbəkəsindən daha çox geyimlər, ayaqqabı, elektrik malları, hesablama texnikası və teleradio malları, tikinti materialları, avtomobil və digər qeyri-ərzaq malları alınmışdır. Bütün bunlar ölkə əhalisinin yaşayış tərzinin ilbəil yaxşılaşmasına əyani sübutdur.

Ölkənin bütün iqtisadi rayonlarında xidmət şəbəkələrinin genişləndirilməsi və inkişafı nəticəsində əhaliyə göstərilən pullu

xidmət göstəriciləri də müsbət inkişafa doğru meyl etmişdir. 2012-ci ildə əhaliyə 5,8 mlrd. manatlıq və ya 2003-cü ilin səviyyəsindən 5,3 dəfə çox pullu xidmət göstərilmişdir.

İqtisadiyyatın sürətlə inkişafı, dünya ölkələri arasında nüfuzunun yüksəlməsi ölkəmizə marağın artmasına səbəb olmuş, respublikamıza gələn əcnəbilərin ildən-ilə çoxalmasına, bir sözlə **turizm** fəaliyyətinin genişlənməsinə şərait yaratmışdır.

Son illərdə Azərbaycan Respublikası 15-dən çox xarici ölkədə təşkil olunmuş beynəlxalq turizm sərgilərində iştirak etmiş, 50-yə yaxın xarici və yerli turizm şirkətlərinin iştirakı ilə Bakı şəhərində beynəlxalq turizm sərgisi keçirilmişdir.

Ölkəmizin paytaxtı və regionlarında müasir tələblərə cavab verən “Holiday INN”, “Meridian”, “Musado”, “Metropol”, “Abu Arena”, “Ambassador”, “Park INN”, “Excelsior Hotel Bakı”, “Hilton Bakı”, “Kemplnski Badamdar”, “Cinar Hotel SPA Naftalan”, “Qafqaz Sport Hotel”, “El Ressor”, “Lake Palace”, “JW Marriott Absheron Bakı Hotel” “Four Seasons Hotels and Resorts”, “Qafqaz Bakı City Hotel Residences” kimi mehmanxanalar tikilib istifadəyə verilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən ölkəmizdə turizm sahəsinin daha da inkişaf etdirilməsi və turizm fəaliyyəti üçün əlverişli şəraitin yaradılması zərurətini nəzərə alaraq, turizm ehtiyatlarından səmərəli istifadə olunmaqla zəngin coğrafi landşafta malik ölkəmizin təbiət abidələrinin və eləcə də xalqımızın mədəni-tarixi irsinin geniş miqyasda tanıtılmasını təmin etmək məqsədilə Azərbaycanda 2011-ci ilin “Turizm ili” elan edilməsi haqqında sərəncam imzalanmışdır.

Son dövrlərdə regionlarda da turizm infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi sahəsində mühüm işlər yerinə yetirilmişdir. Qusar rayonunda “Şahdağ” Qış-Yay Turizm Kompleksinin tikintisinə və regionlarda yeni mehmanxana binalarının inşasına başlanmışdır. 2010-2012-ci illərdə Bakı şəhərində üçulduzlu, dördulduzlu və beşulduzlu mehmanxanalar istifadəyə verilmişdir.

Milli iqtisadiyyatın bazar prinsipləri əsasında qurulmasının mühüm istiqamətlərindən biri ölkə iqtisadiyyatının dünya iqtisadi sisteminə inteqrasiyasının təmin edilməsidir. Son illərdə ölkədə makroiqtisadi səviyyədə iqtisadi sabitliyin bərqərar olması və **xarici ticarət**in liberallaşdırılması istiqamətlərində səmərəli və davamlı

tədbirlər kompleksinin reallaşdırılması milli iqtisadiyyatın dünya təsərrüfat sisteminə inteqrasiyasına əlverişli zəmin yaratmışdır.

Statistik məlumatlara əsasən 2012-ci ildə xarici ticarət dövriyyəsinin həcmi 43,8 milyard ABŞ dollarına bərabər olmuşdur. Xarici ticarət dövriyyəsinin ümumi həcmnin 78,0 faizini, yaxud 34,2 milyard dollarını ixrac olunmuş mallar təşkil etmişdir. Xarici ticarət dövriyyəsinin 40,2 milyard dolları, yaxud 91,7 faizi, o cümlədən ixracın 32,9 milyard dolları (96,3 faizi) Müstəqil Dövlətlər Birliyinə üzv ölkələr istisna olmaqla digər dövlətlərin payına düşmüşdür. 2011-ci ilə nisbətən bu ölkələrlə ticarət dövriyyəsi və ixrac olunan malların həcmi 0,1 faiz artmışdır.

Xarici ticarət əlaqələrinin strukturu da xeyli dəyişmişdir. Ölkədə yeni texnoloji avadanlıqların tətbiqinin genişlənməsini, istehsal proseslərinin beynəlxalq standartlara uyğun yenidən qurulmasını, informasiya və kommunikasiya texnologiyaları sahəsinin ən müasir səviyyəyə çatdırılmasını təmin etmək üçün əvvəlki illərlə müqayisədə idxalın ümumi həcmində respublikaya gətirilən maşın və mexanizmlər, elektrotexniki avadanlıqlar və aparaturların xüsusi çəkisi artaraq 2012-ci ildə 27,2 faiz təşkil etmişdir. Yerli istehsal sahələrinin yenidən qurulması və uğurla həyata keçirilən aqrar islahatların aparılması bir sıra yerli qida məhsullarının istehsalının artmasına və ölkəmizə idxalının azalmasına səbəb olmuşdur. Yerli məhsullar daxili bazarımızı zənginləşdirmiş, əsas qida məhsullarına idxaldan asılılığımızı azaltmışdır.

2012-ci ildə **dövlət büdcəsinin** bütün mənbələrdən daxil olan gəlirləri 2003-cü ilə nisbətən 14,2 dəfə artaraq 17,3 milyard manata, xərcləri isə 13,9 dəfə artaraq 17,1 milyard manata çatmış, büdcə profisitinin Ümumi daxili məhsulda xüsusi çəkisi 0,3 faiz təşkil etmişdir.

Dövlət büdcəsi kəsinin ÜDM-ə faiz nisbəti beynəlxalq təcrübədə müəyyən edilmiş 3%-lik normadan aşağı olmuş (maksimum 2010-cu ildə 0.9%), ümumən büdcə kəsiri inflyasiya yaratmayan mənbələr hesabına maliyyələşdirilmişdir.

Ardıcıl və yüksək səmərəli iqtisadi və siyasi strategiyanın reallaşdırılması sayəsində Azərbaycan iqtisadiyyatının sabit və dinamik inkişafı bank-kredit sisteminin göstəricilərindən də aydın izlənilir. Belə ki, 2012-ci ilin sonuna bank-kredit təşkilatları tərəfindən verilmiş kreditlərin həcmi 2003-cü illə müqayisədə 19 dəfə artmışdır.

Eyni zamanda ayrılmış kreditlərdə uzunmüddətli kreditlərin xüsusi çəkisi 42,1 faiz bəndi artmış və bu gün verilən kreditlərin 70 faizini uzunmüddətli, yəni bir və ya bir neçə ildən sonra qaytarılmalı olan kreditlər təşkil edir.

Həyata keçirilən məqsədyönlü siyasət və iqtisadi islahatlar sayəsində Azərbaycan manatı möhkəmlənmiş, onun etibarlılığı artmış və milli valyuta ilə qoyulmuş əmanətlərin xüsusi çəkisi 2003-cü ildəki 7,5 faizdən 2012-ci ildə 58,0 faizədək artaraq 2013-cü il yanvarın 1-nə 5113,4 milyon manata çatmışdır.

Əhalinin iqtisadi və sosial təminatının daha da yaxşılaşdırılması və ölkə iqtisadiyyatının sürətli inkişafının davam etdirilməsi məsələləri büdcə siyasətinin əsas istiqamətləri olaraq qalır. Belə ki, 2004-2012-ci illər ərzində dövlət büdcəsindən əhalinin sosial müdafiəsi və sosial təminatına çəkilən xərclər 8,0 dəfə, iqtisadiyyatın inkişafına yönəldilən vəsaitlər isə 28,7 dəfə artmışdır.

Keçən əsrin sonlarından başlayaraq iqtisadiyyatda müşahidə olunan sabit artım sürəti ölkənin sosial yönümlü inkişafını təmin etmiş, əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi, yeni iş yerlərinin açılması və məşğulluğun artırılması üçün əlverişli şərait yaratmışdır. Məhz 2003-2012-ci illərdə əhalinin aztəminatlı təbəqələrinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsində əhəmiyyətli uğurlar qazanılmışdır. Bazar iqtisadiyyatının inkişafı, sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi, əlverişli işgüzar mühitin yaradılması istiqamətində atılan önəmli addımlar əmək bazarı və məşğulluq sahəsində irəliləyiş əldə etməyə imkan vermişdir.

İşçi qüvvəsindən istifadə etməklə əhalinin səmərəli məşğulluğunun təmin edilməsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 26 oktyabr tarixli 1068 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının Məşğulluq Strategiyası"nın (2006-2015-ci illər)" əsas məqsədidir.

2012-ci ildə 4445,3 min nəfər ölkə iqtisadiyyatında məşğul olmuş və onların 33,2 faizi muzzla işləyənlərin payına düşmüşdür.

Sosial-iqtisadi inkişaf istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində əhalinin iqtisadi fəallığının, o cümlədən məşğulluq səviyyəsinin artması, işsizlərin sayının azalması müşahidə olunmuşdur. Belə ki, 2003-cü illə müqayisədə 2013-cü il yanvar ayının 1-i vəziyyətinə iqtisadi fəal əhalinin sayı 7,2 faiz (4688,4 nəfər), məşğul əhalinin sayı isə 11,9 faiz artmışdır. Dövlət məşğulluq

xidmətləri orqanları tərəfindən rəsmi işsiz statusu almış şəxslər də daxil olmaqla ölkədə ümumi işsizlik səviyyəsi 2003-cü ilə nisbətən 4,0 faiz bəndi azalaraq 2012-ci ildə 5,2 faiz olmuşdur.

Azərbaycan Respublikasında aparılan uğurlu sosial-iqtisadi islahatlar nəticəsində yoxsulluq həddi 2003-cü ildəki 35,8 manatdan 3,3 dəfə artırılaraq 2012-ci ildə 119,3 manata çatdırılmışdır. Yoxsulluq səviyyəsi isə bu müddətdə 38,7 faiz bəndi azalaraq 44,7 faizdən 2012-ci ildə isə 6,0 faizə enmişdir. Göründüyü kimi, yoxsulluq həddinin ilbəlil davamlı şəkildə artırılması ilə yanaşı yoxsul əhalinin sayı kəskin sürətdə azalmışdır.

Azərbaycanda **sahibkarlığın** inkişafına diqqətin və dövlət köməyinin daha da artması nəticəsində bazar iqtisadiyyatının əsasını təşkil edən xüsusi mülkiyyət inkişaf etmiş, yeni müəssisə və təşkilatlar yaranmışdır. Mane olan süni əngəllərin aradan qaldırılması, vergi siyasətinin xeyli dərəcədə sadələşdirilməsi də sahibkarlığın inkişafına öz müsbət təsirini göstərmişdir.

Ölkədə sahibkarlığın inkişafına böyük önəm verildiyinin bariz nümunəsi kimi sahibkarlıq subyektlərinin "bir pəncərə" prinsipi ilə qeydiyyatı sistemini göstərmək olar. Bu sistem vasitəsilə sahibkarlıq subyektlərinin qeydiyyatı zamanı çoxsaylı və uzun müddətli inzibati prosedurlar tamamilə aradan qaldırılmış, bütün proseslərin 3 günə həll edilməsi üçün imkan yaradılmışdır. Təsadüfi deyil ki, sahibkarlıq subyektlərinin "bir pəncərə" prinsipi ilə qeydiyyatı sistemi Dünya Bankı və Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası tərəfindən müəssisələrin qeydiyyatı sahəsində ən uğurlu islahat hesab edilmişdir.

2003-2012-ci illərdə sahibkarlıq subyektlərinin, müəssisə və təşkilatların sayı 2,3 dəfə artaraq 510 mini keçmişdir. Hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıqla məşğul olan fiziki şəxslərin 83,0 faizini kişilər, 17,0 faizini isə qadınlar təşkil etmiş, torpaq payı almış ailələrin sayı 850 mini ötmüşdür.

Qeydiyyatdan keçmiş tam xarici investisiyalı və birgə müəssisələr əsasən Türkiyə, Böyük Britaniya, Rusiya, İran, ABŞ və Almaniya sahibkarları tərəfindən yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafına istiqamətlənmiş Dövlət Proqramları (2004-2008-ci illər və 2009-2013-cü illər) ilə nəzərdə tutulmuş tədbirlərin uğurla yerinə yetirilməsi ölkə iqtisadiyyatının diversifikasiyasını təmin etmiş, qeyri-neft sektorunun dayanıqlı inkişafı, prioritet sahələrə iri həcmli investisiyaların

yönəldilməsi regionlarda müasir infrastruktur layihələrinin reallaşdırılması, yeni istehsal və emal müəssisələrinin fəaliyyətə başlaması üçün zəmin yaratmış və nəticədə 2004-2012-ci illər ərzində ölkədə 1127,4 min **yeni**, o cümlədən 822,9 min **daimi iş yerləri** yaradılmışdır.

Ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərindən başlayaraq Azərbaycanın **təhsil** sistemində islahatlar haqqında müzakirələr getsə də, islahatın konsepsiyası, həyata keçirilmə mexanizmi olmadığından bu istiqamətdə işlər sistematik, planlı şəkildə aparılmamışdır. Yalnız 1999-cu ildə xalqımızın Ümummilli lideri Heydər Əliyev tərəfindən “Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində İslahat Proqramı” təsdiq olunduqdan sonra bütün təhsil sistemində, o cümlədən ali təhsil pilləsində islahatlar məqsədyönlü şəkildə aparılmağa başlamışdır. Həmin proqrama uyğun olaraq ali təhsildə struktur dəyişiklikləri aparılmış, təhsil müəssisələrinə müstəqillik və geniş səlahiyyətlər verilmiş, bir sıra ali təhsil müəssisələri öz fəaliyyətlərini özünüidarəetmə prinsipi əsasında qurmuş, təhsilin keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə dövlət təhsil ocaqları ilə yanaşı qeyri-dövlət təhsil müəssisələrinin şəbəkəsi də inkişaf etmişdir.

2012/2013-cü tədris ilinin əvvəlinə 4488 dövlət və 20 qeyri-dövlət əyani ümumi təhsil müəssisələrində 1284,9 min nəfər şagird təhsil alır. Cari tədris ilində ikinci və üçüncü növbələrdə təhsil alan şagirdlərin sayı 210,4 min nəfər və ya əyani ümumi təhsil müəssisələrində təhsil alan şagirdlərin ümumi sayının 2003/2004-cü tədris ilindəki 33,4 faizə qarşı 16,5 faiz təşkil etmişdir.

Ölkədə gənclərin ali və orta ixtisas təhsilə kifayət qədər yiyələnməsinə imkan verən dövlət və qeyri-dövlət təhsil müəssisələrinin çoxşaxəli şəbəkəsi yaradılmışdır. 2012/2013-cü tədris ilinin əvvəlinə Azərbaycanın təhsil sistemində 52 ali və 59 orta ixtisas təhsil müəssisəsi fəaliyyət göstərmiş, onlarda müvafiq olaraq 145,6 min tələbə ali ixtisas və 56,0 min tələbə orta ixtisas təhsili alır. 2003/2004-cü tədris ili ilə müqayisədə ali təhsil müəssisələrinin kontingenti 19,8 faiz atmışdır.

Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2009-cu il 5 sentyabr tarixli Fərmanı ilə ölkədə “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu və 2009-cu il 22 may tarixli Sərəncamı ilə “2009-2013-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının ali təhsil sistemində islahatlar üzrə Dövlət Proqramı”

təsdiq edilmişdir. Dövlət Proqramının əsas məqsədi ölkənin ali təhsil sisteminin Avropa təhsil məkanına inteqrasiyası proseslərinin sürətləndirilməsi, ali təhsilin məzmununun Boloniya prinsiplərinə uyğun qurulması, ölkə iqtisadiyyatının inkişaf meyllərinə müvafiq olaraq yüksək hazırlıqlı kadrlara tələbatın ödənilməsi, həmçinin əhaliyə müasir standartlar səviyyəsində ali təhsil almaq imkanı yaradan səmərəli ali təhsil sisteminin formalaşdırılmasıdır.

Dövlət büdcəsindən təhsilin inkişafına ayrılan vəsait ilbəil artır. Belə ki, 2003-cü ildə bu sahəyə 234,8 milyon manat ayrılmışdısa, 2012-ci ildə 1312,1 milyon manata çatmış və 6 dəfə artmışdır.

Təhsil xərclərinin nəzərə çarpacaq dərəcədə artması Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin təhsili dövlət siyasətinin əsas prioritetlərinin biri hesab etməsi ilə birbaşa bağlıdır.

2012-ci il oktyabr ayının 1-i vəziyyətinə əyani ümumtəhsil məktəblərində 45,8 min ədəd kompüter mövcud olmuş və hər 28 şagirdə orta hesabla bir kompüter düşmüşdür. Ümumi təhsil müəssisələrinin 1884-nün və ya kompüterli olan məktəblərin 48,3 faizinin internetə çıxışı vardır. Hazırda məktəblərin 87,2 faizi kompüter və digər İKT avadanlığı ilə təmin olunmuşdur.

Bu gün 2270 azərbaycanlı gənc dövlət xətti ilə xarici ölkələrin aparıcı universitetlərində ölkəmiz üçün zəruri ixtisaslara uğurla yiyələnirlər. Son illərdə Azərbaycanın ali təhsil sistemində xarici ölkələrdə də inam artmış və bu ölkələrin vətəndaşları ali təhsil müəssisələrimizə daha çox etibar etməyə başlamışlar. Buna sübut olaraq, əgər 2003/2004-cü tədris ilində Respublikamızın ali təhsil müəssisələrində 29 ölkədən 1984 əcnəbi tələbə təhsil alırdısa, bu göstərici cari tədris ilində 46 ölkəni əhatə etməklə 4441 nəfərə çatmışdır.

Bu gün dövlət siyasəti bütün istiqamətlərdə olduğu kimi **elmlə** olan münasibətdə də özünü göstərir. Təsadüfi deyil ki, akademiyanın maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi işinə çox böyük diqqət göstərilir, elmi tədqiqatların iqtisadiyatla uzlaşması üçün konkret addımlar atılır.

Ölkədə elmin inkişafına dövlət tərəfindən dəstək verilməsi və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 4 may tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında 2009-2015-ci illərdə elmin inkişafı üzrə Milli Strategiya” uğurla həyata keçirilir.

2013-cü ilin əvvəlinə ölkədə müxtəlif elmi-texniki xidmətləri həyata keçirən 143 elmi təşkilat və müəssisə fəaliyyət göstərmişdir. Bu elm ocaqlarında elmi tədqiqat və işləmələrlə 19 minə yaxın mütəxəssis məşğul olur və onların 64 faizi tədqiqatçılardır. Mütəxəssislərin hər dörd nəfərindən birinin elmlər doktoru və fəlsəfə doktoru alimlik dərəcəsi vardır.

2013-cü ilin əvvəlinə Milli Elmlər Akademiyasının 53 akademiki və 102 müxbir üzvü olmuşdur.

Dövlət siyasətinin əsas prioritetlərindən biri də **mədəniyyət** ocaqlarının maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, tarixi-mədəni, ədəbi-bədii və elmi-fəlsəfi irsin qorunub saxlanmasından ibarətdir.

Bu istiqamətdə bir çox dövlət proqramları, o cümlədən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 6 oktyabr tarixli, 3072 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı” qəbul edilmişdir.

Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı ilə 2009-cu ildən başlayaraq hər il yay aylarında ölkəmizdə Beynəlxalq Musiqi Festivalı keçirilir ki, bu da Azərbaycan mədəniyyətinin dünyada tanınmasına xidmət edir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 2005-ci il aprelin 6-da Bakıda Beynəlxalq Muğam Mərkəzinin yaradılması haqqında Sərəncam imzalamış və 2009-cu il dekabrın 27-də dənizkənarı Milli Parkda Beynəlxalq Muğam Mərkəzinin açılışı olmuşdur. Beləliklə, xalqımızın qədim mədəni irsinin ölməz nümunəsi, Azərbaycan musiqisinin zəngin fəlsəfi təməl üzərində təşəkkül tapmasında əvəzsiz rol oynayan muğama möhtəşəm abidə ucaldılması istiqamətində ciddi addım atılmışdır. Azərbaycan muğamının bəşər mədəniyyətinin nadir inciləri ilə bir sırada YUNESKO-nun Dünya İrs siyahısına daxil edilməsi isə bütövlükdə onun nə dərəcədə bənzərsiz sənət növü olduğunu bir daha təsdiqləyir.

Bundan əlavə, “Heydər Əliyev Mərkəzi”nin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2006-cı il 29 dekabr tarixli, 1886 nömrəli Sərəncamının icrası ilə əlaqədar 2012-ci il 10 may tarixində Mərkəzin binasının açılışı olmuşdur. Mərkəz Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin dövlətçilik fəlsəfəsi və azərbaycançılıq məfkurəsinin dərinədən öyrənilməsi, onun

geniş təbliği, Azərbaycan tarixi və dilinin, mədəniyyətinin, milli-mənəvi dəyərlərinin yaşadılması istiqamətində sistemli fəaliyyət göstərir.

Avroviziya Mahnı Müsabiqəsində cəmi 4 il iştirak edən Azərbaycanın bu layihədə qısa müddətdə uğur qazanması və 2011-ci ildə 43 ölkə arasında birinciliyə yüksəlməsi, təmsilçilərimizin 221 səs qazanaraq müsabiqənin bir çox favoritlərini geridə qoyması və nəticədə, Azərbaycan adının Avroviziya Mahnı Müsabiqəsi tarixinə qalib ölkə kimi yazılmasına nail olunmuşdur.

Azərbaycanın Avroviziya Mahnı Müsabiqəsində iştirakının ilk günündən layihəyə dəstək verən Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı bu yarışmada uğurla təmsil olunmağımızda mühüm rol oynamışdır.

Bunun nəticəsi olaraq 2012-ci ilin may ayında Bakıda 57-ci Avroviziya Mahnı Müsabiqəsinə ölkəmiz ev sahibliyi etmiş və tədbirin yüksək səviyyədə keçirilməsi məqsədi ilə 25 min tamaşaçı tutumu olan “Kristal Holl” konsert zalı tikilib istifadəyə verilmişdir.

Bu gün ölkədə 36 milyon kitab fondu olan 3883 kütləvi kitabxana, 2767 klub müəssisəsi, 227 muzey, 28 peşəkar teatr, 4 filarmoniya, 6 musiqi kollektivi, 4 konsert zalı və 366 mədəniyyət və istirahət parkı əhaliyə xidmət göstərir.

2012-ci ildə muzeylərə və teatrlara gələnlərin sayı 2,7 milyon nəfər olmuşdur. Teatrlarda repertuar müntəzəm olaraq təzələnir və tamaşalar Azərbaycan dili ilə yanaşı, rus və ləzgi dillərində də göstərilir.

“Teatrlar, muzeylər – həm Bakıda, həm də rayonlarda bütün mədəniyyət ocaqları ən yaxşı səviyyədə təmir olunmalıdır və yeniləri tikilməlidir.” - cənab Prezidentin bu sözləri gündən-günə həyatda öz təsdiqini tapmaqdadır. Yüzlərlə kitabxana, muzey, teatr, mədəni-maarif müəssisələri, tarix və mədəniyyət abidələri təmir və bərpa edilmişdir. Mədəni İrsin qorunması istiqamətində beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq nəticəsində Qobustan Milli Tarixi-bədii qoruğu YUNESKO-nun Ümumdünya İrs Siyahısına daxil edilmiş, nadir memarlıq nümunələrindən olan Azərbaycan Milli Tarix Muzeyinin, Azərbaycan Dövlət Kukla Teatrının və Nizami Kino Mərkəzinin binaları beynəlxalq standartlara uyğun olaraq yüksək səviyyədə bərpa edilmişdir.

Bundan başqa Bakıda müasir tələblərə cavab verən bir neçə kinoteatr istifadəyə verilmişdir.

Mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin sosial müdafiəsi də ölkə başçısının diqqət mərkəzində olmuş və son 9 ildə min nəfərdən çox yaradıcı şəxs təltiflərə, fəxri adlara və xüsusi təqaüdlərə layiq görülmüşdür.

Azərbaycanın milli-mədəni irsinin təbliği və inkişafı sahəsində Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fondunun təsis etdiyi “Muğam” jurnalının ilk nömrəsinin və “Muğam-Antologiya” layihəsi çərçivəsində bir sıra nəşrlərin, Moskvada çap olunan “Bakı” jurnalının təqdimat mərasimləri keçirilmişdir. Gənc istedadların üzə çıxarılmasında müstəsna əhəmiyyət kəsb edən “Muğam müsabiqəsi” ölkə ictimaiyyəti, bütün azərbaycanlılar tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanmış, millətimizin qədim və zəngin mədəni irsə malik olduğunu bütün dünyaya nümayiş etdirmişdir.

Prezident İlham Əliyevin xüsusi diqqət və qayğısının nəticəsi kimi son 9 ildə ölkədə **idman və bədən tərbiyəsi** sahəsində sürətli inkişaf prosesi müşahidə olunur.

İdmanın maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi üçün 9 il ərzində ölkənin müxtəlif bölgələrində Olimpiya İdman Kompleksləri istifadəyə verilmiş, mövcud idman qurğuları, stadionlar və digər idman meydançaları təmir edilmiş və yenidən qurulmuşdur.

2012-ci ilin sonuna ölkədə idman qurğularının sayı 10 minə çatdırılaraq 2003-cü illə müqayisədə 11,7 faiz artmışdır. Hazırda Olimpiya İdman Komplekslərinin ümumi sayı 34-ə çatdırılmış, Abşeron və Ağcabədi rayonlarında isə yeni Olimpiya İdman Komplekslərinin təməli qoyulmuşdur.

Bədən tərbiyəsi ilə məşğul olanların sayı da müntəzəm olaraq artmaqdadır.

Azərbaycanda idmanın daha da inkişaf etdirilməsi, Olimpiya hərəkətinin genişləndirilməsi, gənclərin müntəzəm şəkildə idmana cəlb olunması, əhalinin bütün təbəqələri arasında sağlam həyat tərzinin formalaşdırılması, yeni Olimpiya idman komplekslərinin tikilməsi zərurəti, eləcə də idmançılarımızın London olimpiadasında, Dünya və Avropa çempionatlarında, rəsmi beynəlxalq yarışlarda yüksək göstəricilərinin təmin edilməsi məqsədi ilə, 2012-ci il ölkədə “İdman ili” elan edilmişdir.

2003-2012-ci illərdə idmançılarımız böyük uğurlara imza atıblar. 2012-ci ildə beynəlxalq yarışlarda qazanılan medalların sayı 2003-cü ildəkindən 3,9 dəfə çox olmaqla 735-ə çatmışdır. Bu medalların 255-i qızıl, 244-ü gümüş, 236-sı isə bürünc əyarlıdır. Olimpiya idman növləri üzrə qazanılan medalların sayı 273-dür.

Bununla yanaşı, idmançılarımız dünyanın ən mötəbər idman tədbiri olan Yay Olimpiya Oyunlarında nailiyyətlərini daha da yüksəltmişlər. Belə ki, 2004-cü ildə Afina Yay Olimpiya Oyunlarında idmançılarımız tərəfindən 1-i qızıl, 4-ü bürünc olmaqla 5 medal qazanılmışdırsa, 2008-ci il Pekin Olimpiadasında 7 medal, o cümlədən 1 qızıl, 2 gümüş və 4 bürünc medal əldə edilmişdir.

Azərbaycan Yay Olimpiya Oyunlarında ən böyük uğuru 204 ölkənin iştirak etdiyi London Olimpiadasında qazanmışdır. 2012-ci il London Olimpiya Oyunlarında Azərbaycanın milli komandası həm qazanılmış medalların ümumi sayına, həm də qızıl medalların sayına görə Pekin Olimpiadasının nəticələrini üstələyərək 10 medala sahib olmuş və 30-cu yeri tutmuşdur. Qazanılmış medalların 2-si qızıl, 2-si gümüş və 6-sı bürünc medallardır.

Əhalinin sağlamlığı Dövlətin daim diqqət mərkəzindədir. Prezident İlham Əliyevin ölkəyə rəhbərlik etdiyi illərdə həyata keçirilən tədbirlər **səhiyyənin** daha da inkişaf etməsinə səbəb olmuşdur.

Səhiyyə sistemində dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitin həcmi ilbəil artmaqda davam edir. 2003-cü illə müqayisədə 2012-ci ildə bu vəsait 10 dəfədən çox artmışdır.

Bu da səhiyyə müəssisələrində çoxsaylı tikinti və yenidənqurma işlərinin aparılmasına və onların ən yüksək səviyyədə təchizatına imkan vermişdir. Bu dövr ərzində 500-dək tibb müəssisəsi yaradılaraq və ya yeniləşərək əhalinin istifadəsinə verilmişdir.

Bunların arasında Milli Onkologiya Mərkəzi, Akademik Z.Əliyeva adına Milli Oftalmologiya Mərkəzi, M.A.Topçubaşov adına Elmi-Cərrahiyyə Mərkəzi, Respublika Perinatal Mərkəzi, Akademik M.Cavadzadə adına Respublika Uroloji Xəstəxanası, Azərbaycan Tibb Universitetinin klinikaları, Kliniki Tibbi Mərkəz, Respublika Klinik Uşaq Xəstəxanası, Uşaq Nevroloji Xəstəxanası və digərlərini göstərmək olar.

Təkcə 2012-ci il ərzində təmir-tikinti işləri aparılan 84 tibb müəssisəsindən 38-də təmir işləri başa çatdırılmış və onlar istifadəyə verilmişdir.

Bu dövrdə “Şəkərli diabet xəstəliyinə tutulmuş şəxslərə dövlət qayğısı haqqında”, “Dərman vasitələri haqqında”, “Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının dövriyyəsi haqqında”, “İnsanın immuncəatışmazlığı virusunun törətdiyi xəstəliklə mübarizə haqqında”, “Dağınıq skleroz xəstəliyinə tutulmuş şəxslərə dövlət qayğısı haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarının qəbulu, eləcə də səhiyyə sahəsində digər qanunlara zaman-zaman əlavələr və dəyişikliklər edilməsi vətəndaşların sağlamlığının qorunması üçün mühüm imkanlar yaratmışdır.

Səhiyyədəki islahatlar nəticəsində 2008-ci il fevralın 1-dən dövlət büdcəsindən maliyyələşən tibb müəssisələrində əhaliyə pulsuz tibbi xidmətlər göstərilir.

2005-ci ildən başlayaraq səhiyyənin prioritet sahələri üzrə 11 proqram qəbul olunmuş və hazırda onların həyata keçirilməsi uğurla davam etdirilir. Ümumilikdə proqramların icrasına bu illər ərzində 387,7 milyon manat vəsait xərclənmişdir.

Qəbul edilmiş Dövlət Proqramlarına uyğun olaraq şəkərli diabet, xroniki böyrək çatışmazlığı, irsi qan və yoluxucu xəstəliklərdən əziyyət çəkən xəstələr dövlət hesabına pulsuz müalicə alır və dərmanlarla təchiz olunur.

Hazırda ölkədə 31,6 min həkim və 57,9 min orta tibb işçisi əhaliyə tibbi xidmət göstərir, 524 xəstəxana, 1697 ambulator-poliklinika müəssisəsi fəaliyyətdədir. 2003-cü illə müqayisədə həkimlərin sayı 6,4 faiz, əhaliyə ambulatoriya-poliklinika yardımı göstərən müalicə müəssisələrinin sayı 6,7 faiz artmışdır.

Ölkədə **sosial** yönümlü siyasətin gücləndirilməsi Prezident İlham Əliyevin daim diqqət göstərdiyi məsələlərdəndir. Hələ 2001-ci il iyulun 17-də Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikasında Pensiya İslahat Konsepsiyasının təsdiq edilməsi barədə imzaladığı Sərəncam 2001-2005-ci illərdə pensiya islahatlarının mərhələlərlə həyata keçirilməsini nəzərdə tuturdu.

Konsepsiyaya əsasən, 2001-ci ildən başlayaraq “Vətəndaşların pensiya təminatı haqqında” və “Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarına əlavələr və dəyişikliklər edilmişdir. Məhz bu dövrdə sığorta-pensiya sisteminin müasir standartlara

uyğunlaşdırılması istiqamətində zəruri addımlar atılmış, vətəndaşların pensiya təminatında sığorta prinsiplərinin tətbiqinə istiqamətlənmiş tədbirlər həyata keçirilmişdir.

2006-cı ildə qəbul olunmuş Azərbaycan Respublikasının “Əmək pensiyaları haqqında” və “Sosial müavinətlər haqqında” qanunlarına uyğun olaraq, pensiyaların növ və tərkibində dəyişikliklər edilmiş və sosial pensiyalar sosial müavinətlərlə əvəz edilmişdir.

Prezident İlham Əliyev tərəfindən təsdiq edilən "2009-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının sığorta-pensiya sisteminin inkişafına dair Dövlət Proqramı"na uyğun olaraq həyata keçirilən islahatlar nəticəsində "Əmək pensiyaları haqqında" qanuna dəyişikliklər edilmişdir. Bu dəyişikliklərə uyğun olaraq 1 iyul 2011-ci il tarixindən etibarən pensiya təminatında vahid prinsipin tətbiqinə başlanılıb ki, nəticədə 2006-cı il yanvar ayının 1-dək pensiyaya çıxan 900 min nəfərin əmək pensiyası yenidən hesablanaraq orta hesabla 40 faizə qədər artırılmışdır.

2012-ci ilin sonuna ölkədə pensiyaçıların sayı 1272,1 min nəfər olmuşdur. Təyin olunmuş aylıq pensiyaların orta məbləği isə 152,0 manata çatmışdır ki, bu da 2007-ci ilin müvafiq göstəricisindən 2,4 dəfə çoxdur. Bu dövr ərzində yaşa görə pensiyaların orta aylıq məbləği 2,6 dəfə, əlilliyə görə 2 dəfə, ailə başçısını itirməyə görə 2,2 dəfə artmışdır.

Ölkə vətəndaşlarının rifah halını yaxşılaşdırmaq, aztəminatlı əhalinin sosial müdafiəsini gücləndirmək məqsədi ilə 2007-ci ildən başlayaraq Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Fərman və Sərəncamları ilə hər il yaşa görə əmək pensiyasının baza hissəsi və sosial müavinətlərin məbləği artırılır, pensiyanın sığorta hissəsi isə inflyasiyanın səviyyəsinə uyğun olaraq indeksləşdirilir.

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin məlumatlarına görə, 2012-ci ilin sonuna sosial müavinət təyin olunmuş şəxslərin sayı 317,1 min nəfər, bir nəfərə düşən orta aylıq məbləğ isə 44,43 manatdır. 2007-ci illə müqayisədə sosial müavinət alanların sayı 15,1 faiz, bir nəfərə düşən orta aylıq məbləğ 1,9 dəfə artmışdır. 2012-ci ildə 120,7 min nəfərə birdəfəlik müavinət ödənilmişdir ki, bu da 2007-ci ilin müvafiq göstəricisindən 24,1 faiz çoxdur.

2012-ci ilin sonuna Azərbaycan Respublikası qarşısında xüsusi xidmətlərə görə təqaüd təyin olunmuş şəxslərin sayı 35,2 min nəfərdir.

Azərbaycan Respublikasının “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Qanununa uyğun olaraq, 2006-cı il iyul ayının 1-dən başlayaraq aztəminatlı ailələrə dövlət tərəfindən ünvanlı dövlət sosial yardımı verilir. 2012-ci ilin sonuna 133,6 min ailənin 589,9 min nəfər üzvünün hər biri orta hesabla ayda 25,81 manat ünvanlı dövlət sosial yardımı almışdır. 2007-ci ilə nisbətən ünvanlı dövlət sosial yardımı alanların sayı 1,6 dəfə, bir nəfərə düşən orta aylıq məbləğ isə 1,5 dəfə artmışdır.

Ətraf mühitin mühafizəsi. İnsanların sağlam təbii mühitdə yaşamaları və təbii sərvətlərdən xalqın rifahının yaxşılaşması naminə istifadəsi məsələləri ölkədə aparılan sosial-iqtisadi islahatların tərkib hissəsindən biridir. Bu səbəbdən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə 2010-cu il “Ekologiya ili” elan edilmişdir.

Ekologiyanın və təbii mühitin tarazlığının qorunması, əhalinin təmiz suya və təmiz havaya olan ehtiyaclarını təmin etmək məqsədilə ölkədə bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. Belə ki, Hövsan aerasiya stansiyası yenidən qurularaq genişləndirilmiş, kəndlərdə əhalini təmiz içməli su ilə təmin edən modul tipli təmizləyici qurğular quraşdırılaraq istifadəyə verilmiş, yaşıllaşdırma işləri geniş vüsət almışdır. Bakı şəhərinin Balaxanı qəsəbəsində təbii sərvətlərə və enerjiyə qənaət etməyə, ətraf mühitə mənfi təsirlərin azaldılmasına imkan verən bərk məişət tullantılarının çeşidlənməsi və yandırılması zavodları istifadəyə verilmişdir.

Ölkədə xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri şəbəkəsinin genişləndirilməsi, nəsli kəsilməkdə olan nadir bitki və heyvan növlərinin qorunub saxlanması və ekoturizmin inkişaf etdirilməsi məqsədilə 2003-cü ildən başlayaraq Bakı və Abşeron yarımadasının palçıq vulkanları qrupu, Eldar şamı, Korçay dövlət qoruqları, eləcə də Abşeron, Ağgöl, Göygöl, Şahdağ, Şirvan, Akademik Həsən Əliyev adına Zəngəzur, Hirkan, Altıağac və Samur-Yalama milli parkları yaradılmışdır. 2013-cü ilin əvvəlinə ölkədə ümumi sahəsi 209,1 min hektar olan 11 dövlət təbiət qoruğu, sahəsi 322,3 min hektar olan 9 milli park və sahəsi 361,2 min hektar olan 24 dövlət təbiət yasaqlığı fəaliyyət göstərir. Xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri ölkə ərazisinin 10,3 faizini təşkil edir.

“Azərbaycan Respublikası ərazisində ceyranların mühafizəsi, reintroduksiyası və tarixi areallarının yenidən bərpası” layihəsi

çərçivəsində 2010-2011-ci illərdə 100 baş ceyran, 2012-ci ildə layihənin II mərhələsində isə 15 baş ceyran tarixi ərazilərə buraxılmışdır. Buraxılmış ceyran sürülərində təbii artım (balavermə) müşahidə olunur.

Azərbaycan xalqının firavan yaşamasını özünün başlıca amalı kimi müəyyən edən ölkə başçısının apardığı uğurlu sosial-iqtisadi siyasət **demoqrafik** proseslərə də öz müsbət təsirini göstərmişdir. Belə ki, 2003-2012-ci illərdə ölkə əhalisinin sayı 1007,4 min nəfər artaraq 9356,5 min nəfərə çatmışdır. Əhalinin 53,1 faizi şəhər, 46,9 faizi kənd yerlərində yaşayır, 49,7 faizi kişilərdən, 50,3 faizi qadınlardan ibarətdir.

Təkcə, 2012-ci ildə təbii artım 119,5 min nəfər təşkil etmiş və əhalinin hər min nəfərinə hesabı ilə təbii artım göstəricisi 2003-cü ildəki 7,9-a qarşı 13,0 olmuşdur. 2003-cü illə müqayisədə doğulan körpələr üçün gözlənilən ömür uzunluğu göstəricisi 1,6 yaş artaraq 73,9 yaşa çatmış, o cümlədən oğlanlar üçün 71,3 yaş, qızlar üçün 76,6 yaş təşkil etmişdir.

Əhalinin 22,3 faizi 0-14 yaşda 71,9 faizi 15-64 yaşda, 5,8 faizi isə 65 və yuxarı yaşda olanlardır. 14-29 yaşda olan gənclər ölkə əhalisinin 29,7 faizini təşkil edir.

Ötən il ərzində ölkədə 174,5 min körpə doğulmuş və bu da əhalinin hər 1000 nəfərinə hesabı ilə 2003-cü ildəki 13,9-dan 19,0-a qədər doğulanların sayının artması deməkdir. Hazırda uşaq doğmaq qabiliyyətinə malik olan hər bir qadına bütün ömrü boyu orta hesabla 2,3 uşaq düşür və ölkədə əhalinin təkrar istehsalı təmin olunur.

2012-ci ildə rəsmi dövlət orqanları tərəfindən ölkədə 79,1 min nikah qeydə alınmış və birinci nikaha daxil olanların orta yaş həddi kişilər arasında 27,6, qadınlar arasında 23,7 yaş olmuşdur.

Ölkədə gənclərin problemlərinin həllinə yönəldilmiş dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi, yeni iş yerlərinin açılması və gənclərin iqtisadiyyata daha çox cəlb olunması ilə əlaqədar əvvəllər Azərbaycandan xarici ölkələrə qazanc üçün getmiş gənclər Vətənə qayıdır, ölkədən gedənlərin sayı isə ilbəl azalır.

2012-ci ildə Daxili İşlər Nazirliyinin müvafiq qurumları tərəfindən Azərbaycana daimi yaşamaq üçün 2,2 min nəfər gələn və 0,2 min nəfər ölkədən gedən qeydə alınmışdır. İmmiqrantların 75 faizini Rusiya Federasiyasından, 10,5 faizini Qazaxıstandan, 3,4 faizini Ukraynadan gələnlər, emiqrantların isə müvafiq olaraq

55,3 faizini, 24,8 faizini və 4,9 faizini həmin ölkələrə gedənlər təşkil etmişlər.

Əhalinin son siyahıyaalınmasının yekunlarına əsasən, ölkə əhalisinin 91,6 faizini azərbaycanlılar, 2,0 faizini ləzgilər, 1,3 faizini ruslar təşkil etmişdir. Ümumiyyətlə, ölkəmizdə 80-dən yuxarı millətin nümayəndələri yaşayır.